

LAKATOS ARTUR LÓRÁND

egyetemi adjunktus, Gazdaságtudományi Tanszék, Gazdaság és Társadalomtudományi Kar,
Partiumi Keresztény Egyetem

Keresztesi József: Numo-théka
(felelős szerkesztő Pálfi József)
Partium Kiadó – Magyar Nemzeti Bank,
Nagyvárad–Budapest, 2021. 436 oldal

A Magyar Nemzeti Bank nemcsak monetáris politikát folytat immár jó ideje, hanem alapítványain keresztül kiveszi szerepét a magyar nemzet szellemi értékeinek megmentéséből és terjesztéséből is. Ennek részeként jelent meg a most ismertetésre kerülő *numizmatikai forrásgyűjtemény* is, mely a külső, a forma szempontjából is nagyon igényes kiadvány. Ehhez a Partiumi Keresztény Egyetem is hozzájárult, ahogy Patai Mihály, az MNB alelnöke a kiadvány előszavában fogalmaz: *A Partiumi Keresztény Egyetem jóvoltából, a Magyar Nemzeti Bankkal és Alapítványával együttműködve most valamit visszkap az összmagyarság és a tudományos élet, ami kis híján a feledés homályába merült.* Ez így van, ugyanis sokan nem ismerik – még a szakemberek közül sem – Keresztesi Józsefnek, a Nagyvárad-Olaszi Református és az érmelléki Szalacsi Református Eklézsia egykori polihisztor lelkipásztorának a nevét, aki a kötet bevezető tanulmányának tanúsága szerint egyebek mellett kiemelkedően gazdag numizmatikai gyűjteményt is hátrahagyott.

Mielőtt azonban rátérnénk magának a jelentős forrásértékkel bíró gyűjtemény írásban testet öltött bemutatásának ismertetésére, előbb néhány szót kell ejtenünk a két bevezető tanulmányról is, melyek magyar és angol nyelven is megjelentek e könyv hasábjain.

Az első tanulmányt Pálfi József jegyzi, aki maga is református lelkipásztor és teológus, egyben Keresztesi József életművének kutatója (lásd. a 2017-ben megjelent Keresztesi-monográfiát, melyre a tanulmány szerzője a lábjegyzetben többször is hivatkozik) és egyben a forrásgyűjtemény köztudatba emelője is. Ennek megfelelően könnyen és természetesen hangolódik rá a tanulmánya tárgyát képező személyiség jellemvonásainak bemutatására. Keresztesi Józsefet, az embert és a tudós polihisztort helyezi középpontba, ennek dokumentálható életútja és munkássága alapján. A gazdag jegyzetrendszer alapos kutatómunkáról árulkodik, és egyes elemeiből kiderül, hogy a szerző nemcsak Keresztesi József konkrét munkásságát ismeri, hanem jól el is helyezi az adott történelmi kor közegében. Ezt a módszertani benyomást egészíti ki az a tény is, hogy az idézett

források nagy részét primer, még meg nem jelentetett anyagok képezik. Az életrajzi vonatkozásokat tartalmazó bevezető tanulmányban röviden megelevenedik az olvasó előtt az alkotó és értékteremtő Keresztesi József lelkipásztori, költői, történeti, irodalmi, énekszerzői és nyelvészeti munkássága. Utolsó gondolatával pedig előrevetíti a következő szaktanulmány témáját. Érdemes ezt a gondolatot beidézni: *A numizmatika „aranykorának” számító korszakban – előbb városi, majd falusi perifériális életével együtt is – a magyar nyelven írt Numo-thékájával (is) maradandót alkotott, pedig nem volt „képzett szakembere” az adott tudományterületnek. Eddigi ismereteink szerint időben ez az első nagyobb terjedelmű magyar nyelvű és magyar vonatkozású numizmatikai munka. Így ez a magyar művelődéstörténetnek azon pionír munkái közé tartozik, amelyekről méltó, hogy ne feledkezzék meg az utókor.* (19. o.) Eszerint tehát a Pálfi József által néhány esztendővel korábban beazonosított munka, mely két hiteles kéziratban maradt fenn, az első magyar nyelvű numizmatikai munka, melynek megírasi időpontja az 1795. esztendő volt.

Juhász Lajos és Tóth Csaba szaknumizmatikusok tanulmánya magát a Numo-thékát mutatja be, amit Keresztesi József összegyűjtött, és túl az érmék materiális gyűjteményén ezek leírását, jellemzőit egy katalógus formájában. E sorok szerzője nem gyakorlott numizmatikus, csak rendelkezik bizonyos előképzettséggel, ennek alapján mégis az írás teljesen érthető, élvezhető, és a jegyzetek alapján magas színvonalú, mert a szerzők nemcsak a pénzürmék fizikai jellemzőit ismerik, hanem a releváns szakirodalmat is. Szó van azonban az érmegyűjtés történetéről is, valamint külön alfejezet szól a magyarországi numizmatikai gyűjtésekről, kezdve Mátyás királytól a Nemzeti Múzeum megalapításáig. E tanulmány véggondolata Keresztesi munkásságát korának szellemi-anyagi keretei között helyezi el, és méltatja a következőképpen: *Látható tehát, hogy Keresztesi József kollekcója szervesen illeszkedik kora művelt rétegeinek elterjedt szokásához. Az iskolázottság, majd később az éremgyűjtés történetében is a papok mindig lényeges szerepet játszottak. Széles körű olvasottsága és külföldön való utazásai az átlagos vidéki papság fölé helyezték, ékes bizonyítékát adva, hogy nem csak a főpapok rendelkeztek numizmatikai kollekcióval Magyarországon. Külön kiemelendő, hogy Keresztesi rövid időn belül igazán imponáló gyűjteményt tudott létrehozni, amehyet a kor színvonalának megfelelően példásan dokumentált, ráadásul mindezt elsőként magyarul. Úgy tűnik azonban, hogy a korabeli hazai érmészet még nem érett meg a nemzeti nyelv numizmatikai alkalmazására, bár ebben minden bizonnyal közrejátszott az is, hogy Keresztesi Numo-thékáját csak magának jegyezte fel, ki nem adta azt sosem.* (46. o.) Valószínűleg nem is volt erre lehetősége... ezt a hiányt pótolja azonban e szóban forgó kötet.

Ezt követi magának a Numo-thékának a publikálása. Míg a bevezető tanulmányok mind magyar, mind pedig angol nyelven benne foglaltatnak a kötetben, a Numo-théka esetében más koncepciót választottak a szerkesztők. A páros oldalon a szkennelt eredeti dokumentum, a páratlan oldalon a magyar nyelvű

átírás található, kritikai lábjegyzetekkel ellátva, az eredeti szerző esetleges tévedéseit korrigáló, leírásait kiegészítő információkkal. Az átírás során a szerkesztők igyekeztek megtalálni az egyensúlyt a napjainkban közérthető írásmód és Keresztesi eredeti, korabeli stílusa között. Ennek megfelelően, saját szavaik szerint, átmeneti megoldással éltek, az olvashatóság garantálása és a korhű szöveg megőrzése érdekében egyaránt.

A Numo-théka antik, görög és római korai magyar, Árpád-kori magyar és későbbi pénzerméket egyaránt tartalmaz. A külföld éremkincse is képviselve van a gyűjteményben: ahogy a szerkesztők fogalmaznak, *a tekintélyes hazai anyag 49 külboni emlékéremmel egészül ki (VI.), elsősorban a mai Németország területéről, de találhatóak még svéd, pápai, porosz, máltai, angol, francia, spanyol és orosz pénzerek is. Ezek mellett még 16 éremről volt ólomlevere, vagyis olyan olcsó másolatok, amelyek egy éremnek csak az egyik oldalát adták vissza, míg a másik oldaluk lapos volt.* (34. o.)

Kultúrtörténeti szempontból, túl az anyagi leírás jelentőségén, talán leginkább érdekes rész a második. Amely a legkorábbi magyar pénzereket tartalmazza. Címe is ennek a fejezetnek a katalógusból *Vélekedés szerint való régi pénzerek*, melyben többek között Attila hun király, Taksony és Géza pénzeit ismerteti meg az olvasóval Keresztesi, ugyanakkor kritikai szelleme, kételkedése is megnyilvánul ezekben az esetekben, mint ahogy a kiadást gondozó korunkbeli szakértők is megjegyzik, teljesen jogosan, mert akad itt azért fikció is. Egy ilyen leírást emelnék ki a kiadvány 135. oldaláról, amelyben Taksonynak (saját szóhasználata szerint: Toxus) tulajdonít egy érmét Keresztesi József: *Toxus. Formátlan négyszegletű, egy mostani garasozhoz hasonló ezüstpénz. A, Egy visszánéző fő kettős circulusban, a nyaka alatt egy nagy T. Ezen betűnek mind felette, mind alatta két-két nyolc szegű csillag. B, Egy circulusban szárnyas kép, mind a két kezét ujjaival fel, tenyerével kifelé tartva a mellyén. Van ilyen nr. 5. Nota: Ezt a Toxusénak lehet vélni mind a rajta levő T. betűből; mind azért, hogy oly pénzerek közt találtatott, melyek az ő idejében és éppen az ő vezérsege alatt akadtak prédiában Carinthiában...*

E 18. század végi kéziratgyűjtemény leírása elsősorban és alapvetően a numizmatika iránt érdeklődőknek lehet megkerülhetetlen kiadvány, értékes forrásmunka, de általában véve a kultúrtörténet iránt érdeklődők is megtalálhatják benne a számukra értékes olvasmányt, megannyi „szellemi csemegével”. A bevezető tanulmányokat és magát a Numo-thékát olvasva önkéntelenül is elgondolkozik az olvasó azon, hogy vajon hány meg hány hasonló érték maradt még rejtve, amelyek felfedezésre, megismerésre várnak. Az MNB Értéktár programja ennek kapcsán is nyújthat reményt.

